

Halál, Illyés, szeretet

KÖNYVKRITIKA - KÖVETÉSI TÁVOLSÁG - LXII. évfolyam, 42. szám, 2018. október 19.

Márai Sándor: A teljes napló. 1982–89 (18. kötet). Helikon Kiadó, Budapest, 2018, 42 oldal, 4999 Ft

Még akkor is, ha Márai a súlyos beteg Kosztolányihoz hasonló „lenézéssel” és „émelygő gyomorral” vélekedik jó néhány íróársáról (azok merőben „más mondanivalójáról” és viselkedésmódjáról), leginkább és legsűrűbben az anyaországi pártállam reprezentatív hatalmasságáról, Illyés Gyuláról, aki ugyan szintén foglalkozott a „meghalással” a *Kháron ladikjában*, ámde a rosszkedvűen éles nyelvű emigráns író sosem ebben vagy valami ehhez hasonló összefüggésben emlegeti az általa többnyire „kommunista költőnek” nevezett kollégáját – és nem is csupán az utolsó évek naplóiban, de *A teljes napló* tizennyolc egységből álló sorozatának megelőző köteteiben is. És mintha Illyésen, az Illyésre összpontosító, erősen (ámde érthetően és joggal) elfogult látókör szűrőjén át volna számára érzékelhető minden, illetve maradna takarásban sok minden, ami a kései Kádár-korszak irodalmiságában történik ezekben az években. És innen nézve bizony az emlékiratíró Vas Istvánból is csak annyi látszik, hogy „polgári származású kommunista íróként” szerkesztője volt a hatvanéves Rákosi Mátyást köszöntő irodalmi antológiának (amit például az itthoni körülményeket érthetően másként érzékelő Réz Pál, némi cinizmussal, valamiféle pragmatikus okosságként értékel: aki ravaszságból szerkeszti a Rákosi-kötetet, annak nem kell hazug verset írni bele). És bármennyire is égett a kíváncsiságtól néhány éve a korábbi évtizedek naplóit olvasó Szilasi László, hogy vajon „mit szól majd Ottlikhoz, Mészölyhöz. Kertészhez, Nádashoz, Esterházyhoz” Márai a hetvenes-nyolcvanas évek bejegyzéseiben (*Élet és Irodalom*, 2015. július 31.) – ilyen tárgyú gondolatokat nem találunk az utolsó kötetekben. Meg kell hát elégednünk a *Nyugat* nagyjait követő írónemzedékek tagjait (néhány ritka kivétellel) illető „végtelen lenézéssel”, valamint a régebbiek (Bornemisza, Berzsenyi, Vörösmarty, Arany, Krúdy...) iránti tartós, az életformaszerű éjszakai olvasásokkal újra és újra megerősített csodálattal.